

**Contribuțiuni
la istoricul practicei și
învățământului moșitului
în Transilvania**

**PENTRU DOCTORAT ÎN MEDICINĂ ȘI CHIRURGIE
PREZENTATĂ ȘI SUSȚINUTĂ ÎN ZIUA DE**

19 Aprilie 1927

DE

AUGUSTIN SANTAI

medic intern la spitalul civil din Brașov

1 9 2 7

440003120

Biblioteca UMFST

No. 301
Lui Savădrosu Lac
în seara de ramii 7
Cluj 11/IV. 1927

Contribuțiuni la istoricul practicei și învățământului moșitului în Transilvania

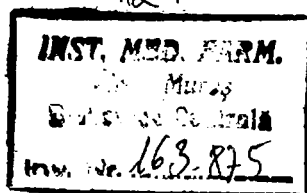
PENTRU DOCTORAT ÎN MEDICINĂ ȘI CHIRURGIE
PREZENTATĂ ȘI SUSTINUTĂ ÎN ZIUA DE
14 Aprilie 1927

DE

AUGUSTIN SANTAI
medic intern la spitalul civil din Brașov

25 MAY 2005

12700

1 9 2 7

FACULTATEA DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE DIN CLUJ

Decan : D-nul Prof. Dr. *Titu Vasiliu*

Profesorii :

Patologia generală și experimentală	Prof. Dr. <i>Botez A. M.</i>
Istologie și embriologie umană	„ „ <i>Drăgoiu I.</i>
Clinica infantilă	„ „ <i>Gane T.</i>
„ ginecologică și obstetricală	„ „ <i>Grigoriu Cr.</i>
istoria medicinei	„ „ <i>Guiart I.</i>
Clinica medicală	„ „ <i>Hațiegan I.</i>
„ chirurgicală }	„ „ <i>Jacobovici I.</i>
Medicină operatoare }	„ „ <i>Jacobovici I.</i>
Farmacologie și farmacognozie	„ „ <i>Martinescu Gh.</i>
Clinica oftalmologică	„ „ <i>Michail D.</i>
„ neurologică	„ „ <i>Minea I.</i>
Medicină legală	„ „ <i>Minovici N.</i>
Igienă și igienă socială	„ „ <i>Moldovan I.</i>
Radiologia medicală	„ „ <i>Negru D.</i>
Fiziologia umană	„ „ <i>Nițescu I. I.</i>
Chimia medicală	„ „ <i>Ostrogovici A.</i>
Farmacia chimică și galenică	„ „ <i>Pamfil Gh.</i>
Anatomia descriptivă și topografică	„ „ <i>Papilian V.</i>
Clinica oto-rino-laringologică (agr.) }	„ „ <i>Predescu-Rion I.</i>
Clinica stomatologică (supl.) }	„ „ <i>Predescu-Rion I.</i>
Clinica dermato-venerică	„ „ <i>Tătaru C.</i>
Chimia biologică	„ „ <i>Thomas P.</i>
Clinica psihiatrică	„ „ <i>Urechia C.</i>
Anatomia patologică	„ „ <i>Vasiliu Titu</i>

Juriul de promoțiune :

Președinte : D-nul Prof. Dr. *Guiart J.*

Membrii : { D-l Prof. Dr. *Grigoriu C.*
„ „ „ *Gane T.*
„ „ „ *Moldovan I.*
„ „ „ *Papilian V.*

Membru supleant : D-l Docent Dr. *Chernbach M.*

Memoriei reposatului meu tată

Prefață

Înainte de toate țin să aduc mulțumiri sincere Dlui Profesor Dr. I. Guiart pentru faptul, că a binevoit a-mi da un subiect de teză atât de frumos. Nu voi uita nicicând lecțiile de istoria medicinei, atât de magistrale, în cari am învățat să înțeleg medicina de azi ca un produs firesc al frământărilor atâtor capete luminate și în cari am avut prilej să înțeleg geniul francez, căruia noi Românii atât îi datorăm.

Mulțumesc foarte mult Dlui Dr. V. Bologa, care în timpul cât am lucrat aceasta teză mi-a pus la dispoziție o sumă de izvoare, din cari am scos multe date prețioase și astfel mi-a ușurat foarte mult munca — de altfel grea — de a lucra în domeniul istoric, destul de străin nouă mediciniiștilor.

Datorez profundă recunoștință foștilor mei profesori, cari în decursul anilor de studii universitare, mi-au dat și mie o parte din vastul Dlor arsenal de cunoștințe, ca să mă pot feriți pe căile grele ale vieții.

Foștilor mei colegi de facultate am să le rămân toată viața mea bun prieten și o să mă gândesc în totdeauna cu drag la anii de studii petrecuți împreună. O să le rămân prieten devotat, îndeosebi dintre colegii mai tineri Dlui Drd. Ioan Lupuțiu, iar dintre cei mai bătrâni Dlui Dr. Ioan Beraru, cari în totdeauna mi-au dat dovada adevăratului lor sentiment de prietenie.

Cuvintele sunt slabe pentru a putea exprima în deajuns mulțumirea, care o aduc reposatului meu tată și mamei mele, cari cu cele mai mari jertfe, duse de mulțori până la abnegație, m'au susținut la Universitate, înconjurându-mă pururea cu toată dragostea lor părintească.

Introducere

Chestiunea obstetricii și învățământului obstetrical în Ardeal n'a fost încă studiată sintetic. Am căutat să adun și să coordonez datele răslețe aflate în diverse scrieri și în izvoare istorice, dintre cari unele încă n'au fost exploatate până acum. Deoarece, dupăcum se va vedea mai târziu, reglementarea învățământului și practicii obstetricale la noi s'a început abia prin secolul al XVII-lea, timpul cu care mă voi ocupa îndeosebi va fi veacul al XVIII-lea și al XIX-lea.

Mă voi nizuși să scot la iveală cât se poate de mult partea didactică a acestei importante chestiuni, relevând mai ales activitatea așezămintelor obstetricale din centrele culturale mai mari ale Ardealului, ca ale unor focare de unde au pornit în deosebi în ultimii ani o multime de inițiative în privința educațiunii sanitare a masselor. Mă voi ocupa cu grije deosebită de instituțiunea medicală din Cluj numită *institutul medico-chirurgical*, care a fost mama actualei Universități și în special de secția ei ginecologică și obstetricală.

Ce privește bibliografia, majoritatea datelor sunt scoase din scrierile autorilor unguri, cari fiind atât timp stăpâni peste aceasta parte de țară, aveau în mâinile lor și conducerea chestiunilor sanitare de orice fel, fapt care le-a dat prilej la fiecare pas să stânjenească dezvoltarea științifică a Românilor ardeleni. Aceasta le-a succes însă numai în parte, întrucât totuși și Românii au contribuit în mod simțitor la activitatea medicală, mai ales rurală; despre moașe este de prisos să afirmăm, că multe din ele erau Românce, după cum reiese din unele aluziuni mascate ale autorilor unguri.

Moșitul la popoarele primitive întotdeauna a fost un privilegiu al femeilor mai bătrâne, cu multă experiență, dar și superstițioase. Astfel a fost și în parte mai este și azi la poporul

nostru și la seminiile, cari locuiesc cu noi pe plaiurile Ardealului.

Medicina științifică medievală deasemenea a dat o atenție foarte redusă obstetricii. Era doar vorba de o meserie, cu care se ocupau moașele empirice, cel mult chirurgii. Dar și aceștia prea puțin, deoarece prejudecățile timpului nu prea permiteau bărbaților să asiste la nașteri. Astfel vedem, că abia târziu, pe timpul unui *Ambroise Paré*, încep și chirurgii să-i dea o atenție mai mare. A trebuit să mai treacă mult timp, să se învingă multe prejudecăți, până ce obstetrica pătrunse în medicina științifică ca o disciplină recunoscută.

Toate aceste faze s'au resimțit și în istoria obstetricii la noi.

Demkó în lucrarea sa: „Istoricul cinului medical în Ungaria“ a adunat multe date, cari se refereau la moșit în Ungaria și se puteau găsi în documentele vechi. Din ele se vede, că în Ungaria și împreună cu ea în Transilvania, care până la 1526 era parte integrantă a ei, toate au urmat întru toate ca și în străinătate, natural întotdeauna cu oareșcare întârziere.

Linzbauer în cartea sa: „Codex sanitario-medicinalis Hungariae“ descrie cum din întunecimea secolelor nu ne-a rămas aproape nici o urmă de literatură, din care am putea să ne dăm seama despre starea moșitului de atunci. În tot timpul mai vechiu nu este vorba propriu zis de o obstetrică rațională, ci de un fel de asistență pasivă la nașteri fără nici o intervențiune serioasă. Tot acest autor descrie cum până în secolul al XVIII-lea oficialitatea și corpul medical nu se ocupă de obstetrică în mod serios, ci dăinuiau stările antice. Dominau babele și vrăjitoarele, cari își câștigaseră pe alocurea reputație față de populația credulă și superstițioasă.

În timp ce în secolul al XVI-lea avem în Franța pe un *Ambroise Paré* și vedem obstetrica pășind resolut pe calea transformării din meserie în știință; în timp ce tot atunci avem la Paris, la Hotel-Dieu, un focar de învățământ obstetrical, în Ardeal sau în Ungaria în decursul întregului secol nu s'a ivit nici o lege sau ordin, care să reglementeze practica moșitului, tot așa nici o lucrare nu s'a făcut, care să dea o direcțiivă oareșcare în aceasta privință. Referitor la Austria împăra-

tul *Ferdinand I.* ordonează, ca moașele, cari sunt angajate în orașe, târgușoare și sate cu o leafă fixă, cu ocaziunea ajutoarelor date la nașteri să fie plătite cu un onorar remarcabil. Moașele sunt datoare să ajute atât bogaților cât și săracilor. acestora din urmă gratuit. Din aceste dispozițiuni, deducem că în Austria pe vremea aceea existau deja moașe orășenești și sătești plătite cu leafă fixă. În Ardeal și Ungaria de așa ceva nu era încă vorbă decât mult mai târziu. Ajutorul la nașteri și-l dădeau femeile reciproc sau în cel mai fericit caz o moașă numită așa pe baza practicei ei vechi. Din timpul acesta avem în Ardeal cele dintâi lucrări, în cari e vorba incidental de manipulațiunile întrebuițate în decursul nașterilor normale și anormale. În „Herbarium“ scris de ardeleanul *Melius* sunt indicate niște medicamente în contra căderii de „nadržă“ (matrix, uter) ca: frunze de păr fierte și legate de mitră sau smochine amestecate cu sare și drojdii. Se cunosc și medicamente pentru expulsarea fătului viu și mort din mamă. Astfel: lemnul de chiparos fiert în vin și dat femeii să-l bea omoară fătul viu și-l expulsează pe cel mort. Dacă femeia se afumă cu lemn de chiparos, lapdă copilul.

Legile și regulamentele orășenești nu fac altceva decât să se îngrijască să fie exact constatat timpul nașterii pentru a se putea aplica legile de succesiune.

Fiindcă pe vremea aceasta încă nici vorbă nu poate să fie de o profesare a obstetricii din partea medicilor „puri“, presupunem, că și la noi ca în Apus, acei, cari erau chemați atunci, când moașa empirică nu mai știa ce să facă, erau chirurgii, căci specialitatea lor este mai apropiată de obstetrică.

Inceputurile obstetricii raționale în Ardeal

Secolul al XVII-lea

În acest secol în popor se mai menține încă credința în puterea de a ajuta a unor femei bătrâne, a babelor și a vrăjitoarelor. Mentalitatea păturilor mai culte începuse însă a se schimba. Autoritățile în drept pedepsese șarlateneria; femeile învinuite că au stricat prin procedeele lor sănătatea altora, erau pedepsite, uneori chiar cu moartea.

În acest timp găsim și la noi primele semne despre o creștere activitate obstetricală a medicilor. Exemple bune ne veneau din Apusul Europei: în Franța pe lângă Hotel-Dieu găsim un învățământ de obstetrică înfloritor și de aici ies cei mai buni mamofi și moașe. Acolo deja în acest secol se debarasează opinia publică de prejudiciul, că este lucru imoral să dea bărbații ajutor la nașteri. *Ludovic al XIV-lea* însuși a fost primul, care a provocat pe *Jules Clement* să dea ajutor la nașterea primului său nepot. Exemplul lui a fost repede urmat. Medicii, dar mai ales chirurgii savanți ai Italiei și Olandei se ocupă și ei cu obstetrica și începem să găsim și acolo moașe învățate cum era la Paris *Louise Bourgeois*. Și în Germania apar la finea secolului cărți scrise pentru moașe. Guvernele încep către sfârșitul veacului să reglementeze activitatea lor.

În Transilvania încă nu există o instrucție teoretică a moașelor. Ele î-și îndeplinesc funcțiunea lor în lipsa aproape completă de cunoștințe necesare. Chiar și chirurgii nu erau încă dotați cu pregătirea necesară pentru a face în mod corect intervențiunile în cazuri de nașteri patologice. Nu există încă o legiferare, care s'ar referi la practica moașască; atât doar că la 1656 apare o ordonanță „*Praxis criminalis*“, care dispune, ca moașele să fie ascultate ca experte la avorturi criminale sau

pruncucideri. Medicii noștri însă după exemplul străinătății se ocupă de chestiuni obstetricale și în aceasta privință găsim și un început de activitate literară. Au apărut adică 2 cărți, cari tratează subiecte obstetricale: una intitulată „De partu septimestri“ datorită unui sas ardelean, *Valentin Greising*, iar cealaltă „Uteri disrupti historia“ de *Andrei Loew*, probabil neamț din Ungaria.

Printre medicii transilvăneni ai acestor vremuri, cari au tratat și chestiuni de obstetrică, trebuie să remarcăm pe *Franzisc Pariz Pápai*, născut la 1649 în Aiud. Școlile medii le-a făcut la Târgul-Mureș și Aiud, cele superioare în străinătate. La 1675 obține diploma de medic la Universitatea din Bâle. Venit acasă la 1676 în urma chemării principelui *Mihail Apaffy I.*, ocupă catedrele de limbă greacă, fizică și logică la colegiul din Aiud și profesează aceste studii dimpreună cu practica medicală până la moartea sa, întâmplată la 1716. A scris o carte intitulată „Pax corporis“ tipărită la Cluj în 1695. În partea a VI-a a acestei cărți tratează despre bolile sexului feminin și anume despre: turburările menstruale, hemoragii, avorturi, nașteri de monștri, dă sfaturi referitoare la atitudinea, care trebuie luată în timpul nașterilor și a lăuziei. În partea a VIII-a a aceleiași cărți descrie bolile mai obicinuite ale copiilor noi născuți, tratând despre 29 din aceste boli și descriind și modul de a le trata.

Secolul al XVIII-lea

Obstetrica în secolul al XVIII-lea ia mare avânt în dezvoltarea ei. Este veacul în care ea se consolidează ca știință. Numele unui *Levret*, *Palfyn* jalonează progresele enorme. Și învățământul obstetrical se dezvoltă. În toată Europa se pune tot mai mare pond pe pregătirea rațională a obstetricienilor și moașelor. La Paris Hotel-Dieu, care funcționa de mult, dădea o instrucțiune teoretică de 6 săptămâni și tot atâta practică. La 1720 *Grégoire senior* înființează la Paris a școală, care avea rolul educațiunii măiestrilor obstetricieni. Aceasta a fost urmată la 1743 la „Ecole pratique de chirurgie“ de un curs pentru moașe și chirurghi. După aceasta și Universitatea a primit obstetrica în sânul ei la 1754.

În Irlanda deja la începutul secolului „College of physicians“ examina obstetricienii. La 1763 *Fleury*, medic în Dublin, la spitalul de sub conducerea sa, numit „Meath Hospital“, a înființat o policlinică obstetricală. Profesorul *Joung* din Edinburgh la 1751 a început să țină cursuri obstetricale. La Londra existau mai de mult spitale pentru femei sărace, nu însă și o școală obstetricală sistematizată; numai în unele spitale se făcea instrucție.

În Germania, în jumătatea primă a secolului, numai în unele orașe universitare făceau moașele examen. La Universitatea din Göttingen învățământul obstetrical a început la 1751, în Viena la 1764, în Jena la 1781. S'au înființat școli obstetricale în Berlin la 1751, în Copenhaga la 1760 în Kassel la 1763, în Marburg la 1792; în Ungaria la Tirnavia (Nagy-Szombat) la 1770. Aceste școli însă î-și extindeau activitatea la început numai asupra unui cerc mai restrâns. Și în țările occidentale ale Europei obstetrica rămăsese și pe mai departe în mare parte în mâinile femeilor.

Din aceste câteva date putem să ne dăm seama despre avântul puternic, care-l luase învățământul obstetrical prin înființarea atâtor instituțiuni didactice în Occident. În comparație cu aceasta în Ungaria numai cea din Tirnavia este amintită. Transilvania însă în prima jumătate a secolului era încă de tot lipsită de astfel de școli.

Există din 1747 un recensământ al moașelor pentru Ungaria, în care aflăm amintite dintre orașele transilvănene Satul-mare și Sibiul, unde găsim câte 3 moașe instruite și jurate. În cele mai multe locuri nu se făcuse încă nici măcar o încercare de a le ținea în evidență, ceea ce dovedește, că moașe cu școli și jurate nu erau decât numai în unele orașe. Instruirea acestora se făcea de medicii de orașe sau județ (physici), cari le dădeau unele îndrumări din cele mai strict necesare. Trebuie să observăm, că în afară de preoți, cari le provideau cu unele directive mai mult de ordin religios, le luau jurământul și le acordau dreptul de practică, aproape nimeni nu se ocupa de ele. Dar și aceasta era ceva: stăteau cel puțin sub controlul și forța conștiinței. Dar în cele mai multe comune nici preoți nu erau, ca dovadă ne servește faptul, că singur numai *Iosif*

al II-lea a înființat o mulțime de parochii. Din unele raporturi ale județelor se poate observa uimirea asupra naivității guvernului, care cerea informațiuni dela județe în privința natalității atunci, când o astfel de statistică numai preoții și moașele ar putea s'o alcătuiască. Guvernul se îngrijește totuși și de obstetrică. Prima îndrumare pentru moașe o găsim într'un regulament din 1745 din care punctul 6 prevede, că numai femeile, cari au dat examen înaintea medicului oficial (physicus) pot obține drept de liberă practică. Fiindcă însă în acest timp medici oficiali nu existau decât numai în orașe, acest ordin nu a putut să fie generalizat. „Planum regulationis in Re Sanitatis“ din 1755 prevede și pentru moașe ca și pentru medici, chirurghi și farmaciști, că înainte de a-și începe practica, sunt datoarele se prezenta personal la autorități, a se supune examenului în fața medicului oficial și a plăti după calitatea locului unde vor practica, în fondul destinat pentru învățământul lor, 2, 4 sau 6 galbeni. La 1763 vedem în unele municipii angajate moașe oficiale, ce o dovedește faptul, că guvernul la aceasta dată cere raport dela județe referitor la instrucția medicilor, chirurgilor și a moașelor. La 1766 dă ordin, ca acolo unde toți aceștia sunt plătiți din cassiera publică să fie angajată numai o singură moașă. La 1767 se cere raport detaliat dela județe referitor la leafa, obligațiunile moașelor și îndrumările cari li s'au dat.

În genere marea reformă a administrației sanitare, introdusă de *Maria Terezia și Iosif II*, a cărei principal moment este înființarea și în Ardeal a posturilor de medici primari de județe, „physici“, în mâna cărora se concentrează întreaga grijă a sănătății publice, a avut o mare și binefăcătoare înrâurire asupra ridicării tagmei moașelor.

În sensul capitolului IV. din „Generale normativum“, autoritățile însărcinate cu executarea ordinelor cu referință sanitară sunt datoare, în limitele posibilității, de a se îngriji, ca cel puțin în fiecare 2—3 comune vecine să fie o moașă, dela care se cere un certificat dat de un măiestru obstetrician ori medic oficial și jurământul. Moașele oficiale de plasă aveau o leafă de 60 fiorini pe an.

Instrucția moașelor progresa încet și guvernul la început.

nu prea aplica strict litera legii. Deocamdată se silea, ca autoritățile să trimită cât mai multe femei la cursuri. Împăratul *Iosif II.* la 1781 a permis județelor să trimită pe lângă școalele de moașe dela Universitatea din Buda, femei pentru a fi instruite pe socoteala cassierilor lor. Femeile trimise de autorități la cursuri aveau să primească cheltuială de drum la reîntoarcere numai în cazul, când au trecut examenul cu succes.

Ordinul din 9 Iulie 1797 permite și femeilor izraelite practica moșască.

Aceasta bunăvoință a guvernului a fost apreciată de medici, cari se sileau să-l ajute în străruințele sale prin cărțile, cari le-au scris și cari erau destinate moașelor. La 1766 apare în ungurește cartea lui *Ștefan Weszprémi* intitulată „Carte, care ne învață arta moșitului“. Aceasta carte a fost premiată de împărăteasa *Maria Terezia* cu o medalie de aur. La 1772 *Samuil Dombay* scoate „Arta moșitului“, la 1779 *Ioan Lalangue* scrie „Instrucție scurtă de moșit“, la 1784 *Carol Mócsi* editează cartea „Elementele moșitului“, pe care guvernul o recomandă călduros pentru folosință generală. Toate aceste lucrări erau scrise în limba maghiară. La 1768 *Iosif Plenck* tipărește cartea „Anfangsgründe der Geburtshilfe“, care dela 1768 până la 1803 a ajuns 7 ediții. Împărăteasa *Maria Terezia* ordonase, ca aceasta carte să fie tradusă în toate limbile monarchiei și întrebuințată în general. În românește însă nu s'a tradus. Au mai scris despre nașterea grea, avort, lochii, menstruație, lactație, modul de a trăi a doicelor și inflamațiunile mamei o sumă de medici, cari au ținut, ca prin activitatea lor literară să contribuie la progresul obstetricii în părțile noastre.

La 1789 guvernul prin primmedicul țării dă instrucții moașelor referitoare la conduita lor față de copii născuți în asfixie. Scoate mai departe ordine, cari prescriu modul de a se îngriji copiii. La 20 Iunie 1763 împărăteasa *Maria Terezia* dă un ordin, din care reiese, că pe aceasta vreme existau moașe și medici oficiali plătiți din cassieria publică a municipiilor. La 4 Septembrie 1774 împărăteasa dă un ordin în sensul căruia numai aceia se pot angaja ca medici ori moașe la plase, cari au obținut diploma la unele din Universitățile sau școlile de spe-

cialitate de sub stăpânirea ei. Un astfel de medic cu diplomă examinează moaşa.

Înainte de 1770 funcţionau moaşe, cari îşi câştigaseră cunoştinţele în mod empiric ori au fost învăţate de medicii orăşeni şi judeţeni. În sensul regulamentului de instrucţiune şi examinare apărut la 1774 se ţineau însă 3 cursuri la an, la cari se primeau numai femeii ştiutoare de carte. După însuşirea cunoştinţelor teoretice trebuiau să facă practică într'un aşezământ obstetrical şi numai după aceasta erau admise la examen. Examenul era ținut de o comisiune constătătoare din decan, ca president, şi profesorul de obstetrică şi se cerea: anatomia organelor genitale femeesti, noţiuni despre sarcină, întreaga parte teoretică a obstetricii, partea practică pe fantom a diferitelor feluri de naşteri şi operaţiuni obstetricale, noţiuni despre îngrijirea gravidelor şi a noilor născuţi, examenul doicelor, consideraţiuni medico-legale referitoare la femeile suspecte de a-şi fi pierdut copilul între împrejurări nepermise. După trecerea examenului li se lua jurământul şi se elibera diplomă.

La 1774 se face recensământul moaşelor în judeţele Satu-mare şi Bichiş. Ori cât de defectuoase au fost datele acestui recensământ, au fost totuşi suficiente ca guvernul să înţeleagă, că trebuie să facă ceva, dacă nu vrea ca manipulaţiunile periculoase ale vrăjitelui să mai dăinuiască. Rezultatul acestei prevederi a fost, că a dat o circulară, prin care încredinţează medicii orăşeni, ca acolo unde numai se poate să instruiască moaşele. În unele locuri medicii s'au şi angajat la aceasta, ba pe alocuri moaşele se bucurau de beneficiul de a primi locuinţă şi mâncare gratuită pe timpul duratei şcolii. Este un fenomen interesant al secolului şi faptul, că — după cum am menţionat mai sus — la calificarea moaşelor interveneau şi preoţii în sensul, că după terminarea cursului le jurau, că cele învăţate nu le vor întrebuiţa spre rău.

În decretul „Planum regulationis in Re Sanitatis“ pe care nu odată l'am citat, pentru prima dată ia formă determinată o instituţiune de moaşe. Merită deci să ne ocupăm mai pe larg cu el. Înainte de toate însemnează un mare progres faptul, că moaşele sunt oprite de a funcţiona ca atare înainte de a da

dovada pregătirilor lor în fața medicului oficial. Aceasta împrejurare prezintă importanță prin faptul, că arată o tendință serioasă de a reglementa învățământul și practica moașelor. Astfel primul pas serios spre reglementarea chestiunii moașelor la noi s'a făcut atunci, când grație influinței mari alui *Van Swieten* „Generale normativum“ s'a estins și asupra Ungariei, implicit și asupra Ardealului. Titlul părții a 4-a este: „Instruction für die Hebammen“; aceasta parte are opt capitole al căror conținut scurt este următorul:

În sensul *capitolului I*. numai femeia, care a dat examen și a fost jurată poate să fie moașă.

Capitolul II. ordonează autorităților sanitare să se îngrijească, ca și dacă nu în fiecare comună, dar cel puțin în fiecare 2—3 comune vecine să fie o moașă cu examen.

Capitolul III. descrie modul de a trăi al moașei: să fie cinstită, să trăiască o viață creștinească și ziua-noaptea să fie gata pentru a da ajutor; la lăuze să nu bea prea mult vin sau alte beuturi alcoolice.

Capitolul IV. înșiră datorințele moașelor: să fie păstrătoare de secrete și să trăiască în relațiuni bune unele cu altele; în cazuri mai grave să se consulte unele pe altele, să nu trăiască în superstițiuni și în caz de necesitate să reclame imediat ajutorul medicului.

Capitolul V. vorbește despre botezarea copilului, care lucru încă aparține moașei. La 1776 cardinalul din Viena dă un ordin, care precizează procedeul unei moașe în caz când trebuie să boteze. E interesant ce spune referitor la nașterile gemelare: „Moașa dacă găsește în vulvă părți mici fetale, mână sau picior, cari după părerea ei aparțin la doi feți, în decursul nașterii să boteze imediat părțile mici, căci numai așa suntem siguri, că feții se vor naște vii“. Aceasta este foarte semnificativ pentru caracterul dominant religios al vremurilor.

Capitolul VI. pune în vedere moașelor, că îngrijirea lăuzelor este datoria lor, dar este interzisă administrarea medicamentelor înainte ori după naștere.

Capitolul VII. interzice moașelor să dea medicamente prin cari s'ar putea pierde copilul.

Capitolul VIII. oprește moașele dela orice altă activitate terapeutică.

Sub influința acestui ordin începe o nouă epocă a obstetricii în toate provinciile monarhiei habsburgice. Acesta este un punct de plecare și un act de bază pentru învățământul și practica moașelor. La toate cursurile de moașe se propunea după cartea lui *Ștefan Weszprémi* amintită mai sus. E interesant, că autorul în aceasta carte dă moașelor și noțiunile de versiune și deslipirea placentei. El spune: „Se poate discuta faptul, dacă e bine ca azi, când 178 posturi de medici rurali sunt goale, să interzicem moașei să intervie în cazuri de prezentație transversă și retenție placentară. Care va fi oare rezultatul acestei dispozițiuni? Eu cred, că următorul: Moașa diplomată nu-i permis să intervie, dar nici nu poate s'o facă, fiindcă n'a învățat; vrăjitoarea cu practică multă va interveni și atunci moașa diplomată se va convinge, că nu este deajuns cât a învățat în școală și că sunt lucruri pe cari nu le-a învățat, dar sunt necesare și va interveni și ea. Nu este mai bine atunci să o învățăm în școală ca să poată interveni cu precizie?”

În jumătatea a doua al secolului al XVIII-lea era un mare neajuns faptul, că moașele nu se duceau la sate, ci după trecerea examenului aproape toate se stabileau la orașe, unde aveau mai mari șanse de câștig și astfel se aglomerau la orașe în dauna satelor. Acest neajuns nu se putea înlătura altfel, decât dacă se trimiteau femeile la școală pe cheltuiala comunei lor.

Epoca progreselor și consolidării instituțiilor obstetrice în Ardeal

Inființarea învățământului obstetric la noua școală medico-chirurgicală din Cluj

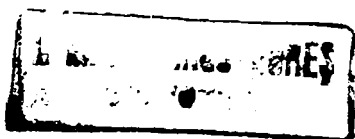
La sfârșitul secolului al XVIII-lea se întâmplă un mare eveniment în istoria medicală a Transilvaniei. Arătându-se o tendință vădită de a amplifica învățământul medical și implicit și cel obstetrical, la 1775 se înființează la Cluj o instituțiune, care avea menirea să dea o educație superioară acelorora, cari se închinau carierii medicale. Nu avea caracterul unei Universități, fiindcă nu dispunea decât de câteva facultăți, ci era mai mult un institut, la care paralel cu altele, se țineau și cursuri medicale superioare și la care se pregăteau și calificau așa numiții „chirurghi civili“.

A fost înființată de împărăteasa *Maria Terezia* la 1775 spre a ajuta nevoile sanitare ale Ardealului și i se dase titlul de „Universitas“. Istoricul ei se poate împărți în 3 perioade:

1. epoca dezvoltării gradate 1775—1808,
2. epoca influinței străine 1808—1849 și
3. epoca absolutismului și a provizoratului 1849—1867.

La început s'au înființat 3 catedre: de anatomie, de chirurgie și de obstetrică cu 3 posturi de profesori titulari plătiți cu 400 fiorini pe an. Vedem, că obstetrica figurează între primele catedre, cari au luat ființă. Grație acestui fapt ea poate lua în acest timp un avânt neobiceiuit până atunci.

Sub domnia lui *Iosif al II-lea* „Universitas“ ia numele mai modest de „Lyceum Regium Academicum“, sub stăpânirea împăratului *Francisc I.* se numește numai simplu „Lyceum Regium“.

Școala medico-chirurgicală î-și schimbase și ea mereu numele: la 1787 e numită „Medica Facultas Pars“, la 1789 „Classis Chirurgica“, la 1794 „Facultas medica“, la 1815 „Facultas chirurgica“ și în fine la 1817—18 i se dă numele definitiv de „Institutum medico-chirurgicum“, pe care'l păstrează până la sfârșit, când la 1872 se înființează actuala facultate.

Primul profesor de obstetrică a fost *Iosif Laffer*, care propunea în acelaș timp și anatomia și chirurgia. În timpul domniei lui *Iosif al II-lea* catedra de obstetrică încă nu era separată de celelalte două. La 25 Iunie 1798 *Iosif Laffer* moare în etate de 57 ani și e înmormântat în biserica cea mare din piață, după cum spune matricola morților: „in templo penes portam minorem a dextro latere“.

Urmașul lui a fost *Ioan Eckstein de Ehrenberg*, care propunea obstetrica, însă tot ca studiu secundar, fiindcă el în primul rând era chirurg și astfel studiile sale principale erau anatomia și chirurgia. În luna August a anului 1807 a fost numit profesor la Universitatea din Budapesta.

Un document din 1793 intitulat „Summa Praeceptorum Studium Chirurgiae et cursum biennalem determinantium“ dovedește, că la acest institut anii de studii erau în număr de 2 și ne lămurește și asupra studiilor, cari se propuneau în acei ani:

Anul I.

Semestrul I.

Anatomia a fost audiată de 20 studenți.

Semestrul II.

Obstetrica teoretică a fost audiată de 12 studenți

Chirurgia legală (medicina legală) de 10 studenți

Fiziologia de 9 studenți

Anul II.

Semestrul I.

Anatomia patologică și

Farmacologia a fost audiată de 6 studenți

Zoologia de 6 studenți

Semestrul II.

Oftalmologia a fost audiată de 1 student ordinar și 2 studenți din anul I. ca extraordinari.

Zoologia a fost audiată de 2 studenți ordinari și 1 student din anul I. ca extraordinar.

Din aceasta statistică, destul de defectuoasă de altfel, putem observa, că obstetrica nu figurează ca studiu decât în semestrul al II-lea al anului I. Obstetrica era numai teoretică în acest timp. Faptul, că ea nu este amintită în semestrul al II-lea al anului II. se poate explica prin plecarea studenților în război, cari erau luați de pe băncile școlii pentru a face serviciu sanitar de campanie, după cum reiese din documentul amintit, astfel încât în anul al II-lea obstetrica nu s'a propus din lipsă de auditori.

În lipsă de date nu putem preciza cu siguranță data înființării cursurilor de moașe la Cluj; e foarte probabil însă, că aceasta dată coincide chiar cu înființarea institutului medico-chirurgical (1775). Din cuvintele: „in quolibet Nobis subdito Regno et Provincia“ aflătoare la paragraful I. al primei părți al regulamentului „Generale Normativum in Re Sanitatis“ deducem, că acesta s'a referit și la Marele Principat al Ardealului. Putem să vedem mai departe din instrucțiunile pentru moașe, că ele au fost pe acea vreme instruite de un „măiestru obstetrician“ ori în lipsa acestuia de medicul județean oficial.

Nu e nevoie să mai relevăm cât erau de defectuoase cursurile de moașe, ce durau numai trei săptămâni. Tocmai aceasta ne face să credem, că instrucția sistematică a moașelor a început odată cu înființarea institutului medico-chirurgical din Cluj. După aceasta dată ajungând institutul între împrejurări de existență mai favorabile moașele au fost îndrumate să asculte cursurile ce se țineau la Lyceumul din Cluj, după cum o dovedește aceasta un ordin al guvernului din Ardeal de sub no. 11.108 și 13.040 din anul 1790 cu cuvintele „Instaurandae ad Lyceum Claudiopolitanum facultatis medicae Profesori Anatomiae Adjunctus adlaterandus; chirurgi, *Obstetrices* ac veterinarii ad audienda Collegia et subeundum examen inviantur“.

Secolul al XIX-lea

Chiar la începutul secolului instrucția moașelor a fost pusă pe baze mai raționale, fapt care dovedește, că atențiunea autorităților în drept era atrasă tot mai mult asupra importanței enorme, pe care o prezenta din punct de vedere sanitar chestiunea moașelor. La Cluj instrucția lor la început era făcută de profesorul de chirurgie, apoi de cel de anatomie. „Ratio educationis“ din 1806 împarte anul școlar în 2 semestre, limbile de propunere fiind trei. Dela 1808—9 începând se țineau 2 cursuri la an, iar limba de propunere era: cea maghiară, cea germană și cea română. În sensul regulamentului din 1813 candidata numai atunci era admisă la examen, dacă câștigase prealabil destulă dexteritate în practica pe fantom.

Remarcăm deci, că la începutul secolului al XIX-lea instrucția moașelor nu era numai teoretică ci și practică și moașele în timpul cursurilor asistau și la nașteri. La spitale se aranjau 1—2 camere pentru gravidele sărace, cari neavând domiciliu se bucurau de îngrijire gratuită; cu timpul numărul acestor camere a crescut până s'a ajuns la înființarea de secții obstetricale separate pe lângă spitale.

Până a doua jumătate a acestui secol instrucția metodică a moașelor în afară de Universitatea din Budapesta se făcea numai la institutul medico-chirurgical din Cluj și în Sibiu, iar nevoile satelor din Ardeal le satisfăceau moașele învățate de către medicii oficiali în provincie.

În anul 1809 e numit profesor de obstetrică la institutul medico-chirurgical din Cluj *Alexe Léczfalvi Keresztes*. El în primul rând, ca și antecesorul său a fost chirurg și anatomist și ca atare propunea și obstetrica.

După cum reiese din documentele scrise în limba latină de primmedicul Transilvaniei (protomedicus Transilvaniae) *Andreas Szöts*, facultatea chirurgicală (facultas chirurgica sau collegium chirurgicum al lyceului academic cum se numea pe acel timp institutul medico-chirurgical) delă 1811 începând califica și măiestrii obstetricieni (magister artis obstetriciae), eliberându-le diplome speciale. Aceasta dispozițiune există neatinsă și la 1825 după cum arată o diplomă rămasă din acest an.

În anul școlar 1814—15 obstetrica pentru elevii chirurgi se propunea în semestrul al 2-lea al anului II. În acest an pe lângă profesorul de obstetrică *Dr. Alexe Keresztes* mai sunt amintiți ca măiestrii obstetricieni *Mihail Judenhoffer* și *Alexe Bruszt*, cari însă nu funcționau în aceasta calitate, primul fiind profesor titular de oftalmologie iar al doilea de veterinărie.

În anii 1831 și 1832 nu se produc schimbări în personalul didactic al institutului medico-chirurgical. Trebuie să remarcăm, că din o diplomă de chirurg din acești ani reiese, că dreptul de a înzestra pe cineva cu titlul de măiestru în chirurgie și obstetrică nu mai aparținea institutului medico-chirurgical, fiindcă în aceasta diplomă nu este amintit gradul academice al chirurgului diplomat și poartă iscălitura protomedicului din Cluj. Practicarea chirurgiei și a obstetricii se permitea celor cari obțineau diplomă numai pe teritoriul Ardealului.

Și în anul 1836—37 obstetrica forma studiul semestrului al 2-lea din anul al II-lea de studii. Numărul studenților era de 15.

La 10 Ianuarie 1837 se publică un concurs pentru catedra de obstetrică. Termenul concursului era fixat pentru data de 3 Aprilie 1837. În urma acestuia la catedra de obstetrică și anatomie, cari se propuneau încă împreună, e numit ca profesor titular *Iosif Szabó de Csikszereda*, doctor în medicină și chirurgie, măiestru al obstetricii și oftalmologiei. Pentru prima dată se vorbește de *doctor în chirurgie*, cât despre obstetricieni ei se numeau încă tot măiestri.

Iosif Szabó în anul școlar 1838—39 a fost instalat la catedră de către episcopul Ardealului, care a preluat-o dela *Antoniu Pfenningsdorf* imediat, iar acesta dela data aceasta nu se mai numea „adjunct“ ca până atunci ci „asistent“.

Până la 1842—43 nu s'a produs nici o schimbare. În acest an obstetrica avea 10 auditori, în 1844—45 auditorii erau 15 la număr, în 1845—46 erau 13.

Războiul din 1848—49 a adus mari perturbări în viața internă a Lyceului regal din Cluj. Facultatea de filozofie a fost contopită cu gimnaziul de 8 clase din Cluj, facultatea de drept a fost transferată la Sibiu sub numele de Academie de

drept, astfel încât din vechiul Lyceu regal nu a mai rămas decât institutul medico-chirurgical.

În general chestiunile de ordin public al Ardealului, separat de restul țării, erau dirijate de „consiliul gubernial“ civil și militar care avea sediul în Sibiu. Profesorul de obstetrică *Iosif Szabó* a fost delegat la Sibiu pe lângă consiliul gubernial. În locul lui a fost numit profesor suplinitor *Dr. Gheorghe Werzár*.

Până la anul 1851 obstetrica se propunea aproape numai teoretic, iar operațiunile se practicau pe fantom. În lipsa unui institut obstetrical bine amenajat nici nu putea fi vorbă de un învățământ obstetrical în sens modern. Direcțiunea institutului medico-chirurgical în cunoștința perfectă a necesității acestei specialități practice, la 5 Martie 1851 trimite consiliului gubernial un proiect despre înființarea unui spital obstetric, care a și fost aprobat de guvernator în ziua de 13 a aceleiași luni, înființându-se un institut obstetric improvizat (Noth-Gebär-Anstalt). Institutul obstetric a fost prevăzut conform primelor și celor mai urgente necesități. Data de inaugurare s'a fixat pentru 1 Mai 1851. În aceasta zi, în prezența episcopului Ardealului, a comisarului regal și imperial, a primarului din loc și a tuturor profesorilor, s'a și inaugurat în mod solemn. Aceasta instituțiune de mare însemnătate a făcut posibilă instrucțiunea clinică a uneia dintre cele mai necesare specialități medicale practice.

La aceasta dată leafa profesorilor se ridicase dela 600 la 900 fiorini anual. *Gheorghe Werzár*, ca profesor suplinitor avea 60% din leafa unui profesor titular.

Profesorul *Szabó* terminându-și delegația la 22 Iunie 1853, se reîntoarce și-și ocupă postul din nou, dar fiind aproape finea anului școlar, *Werzár* continuă cursurile mai departe. *Antoniu Pfeningsdorf*, asistent la obstetrică, e definitivat cu data de 16 Mai 1852 în postul său.

La 17 Aprilie 1853 apare un ordin imperial din Viena, care introduce limba germană-ca limbă de propunere la institutul medico-chirurgical. Este foarte importantă data de 2 Octombrie 1853, la care s'a făcut separarea catedrei de obstetrică de cea de anatomie. La catedra de obstetrică este defini-

țivat *Iosif Szabó*, care e îndrumat să propună și anatomia mai departe până la complectarea acestui nou post.

La 15 August 1858 se ține un concurs pentru catedra de boli interne, la care participând și profesorul *Szabó* și reușind, locul lui este ocupat la 12 Iunie 1859 de către *Dr. Ioan Maizner*. Acesta la 29 Septembrie al aceleiași an depunând jurământul și preia direcțiunea institutului obstetric. În același an *Antoniu Pfeningsdorf*, cu considerare la cei 42 ani de serviciu pe cari-i avea, cere trecerea la pensie. Se angajază totodată să instruiască și pe mai departe pentru o remunerație oareșcare *moașele de naționalitate română*. Cererea de pensionare se primește, dar i se refuză angajamentul de a propune în limba română *moașelor române*. În locul lui *Antoniu Pfeningsdorf* la 1859 e numit *Veniamin Simkovits*. La 1872 acesta pleacă și se înlocuiește cu *Adrian Menyhért*, chirurg, care este numit numai provizoriu, fiindcă se făcuseră deja demersurile pentru ridicarea institutului medico-chirurgical la gradul de facultate. Aceasta s'a și făcut și la 1 Noembrie 1872 s'a inaugurat *Universitatea din Cluj*.

Nu trebuie să gândim însă, că odată cu crearea unei instituțiuni așa de importante cum a fost secția obstetricală a institutului medico-chirurgical din Cluj, s'a și dat îndată posibilitatea de a crește o generație mai cultă de moașe. Chestiunea obstetricală rurală era încă departe de a fi aranjată în mod definitiv. Neajunsurile erau încă multiple.

Referitor la stările ce domneau la începutul secolului în comunele rurale găsim date extrem de interesante în o lucrare a autorului *Ignatie Farkas*, care a fost chirurg, obstetrician și veterinar în *Elisabetopol*. Cartea lui este intitulată: „*Bemerkungen zur Chronologie der Hebammenkunst im Grossfürstenthum Siebenbürgen bey dem Anfang des Unterrichts im zweiten Curs für Dorfhebammen*“. Între altele autorul spune, că în *Transilvania* sunt anumite institute numai în *Cluj* și *Sibiu*, în care se învață moșitul. Spune mai departe, că a fost chemat de nenumărate-ori la *Elisabetopol*, *Mediaș* și *Sighișoara* la femei în facere pentru a da ajutor, pe timpul când făcea acolo practică medicală. Cu aceasta ocaziune s'a convins, că la sate cea mai mare parte a copiilor se nasc în lipsa oricărui ajutor.

Situația bietelor femei la naștere este foarte grea, cu toate că sunt dotate cu fizic tare, iar copiii lor, de altfel de constituție sănătoasă, sînt cît se poate de rău îngrijiți. În cele mai multe comune (a observat autorul, că) ajutorul obstetrical este așa de greșit, încât ar fi mai bine, dacă femeia la facere nu ar beneficia de nici un ajutor, ci ar fi lăsată cu totul în voia sortii binefăcătoare. Moașele, neștiutoare și necioplite, de obicei procedează în felul următor: mai întâi ung femeile cu unt sau alte lucruri și dacă gravida simte dureri, atunci ori e ori nu e timpul facerii, femeia trebuie să nască. La timpul gravidității nu sînt cu nici un fel de considerație. În timpul facerii deschid larg toate ușile și geamurile, ca pentru mosafirul, care se prezintă să se deschidă sânul mamei. Pentru a ținea la distanță ursitoarele, cari ar putea să tulbure decursul normal al nașterii, ori ar putea chiar să o împiedece, moașele recurg la tot felul de farmece, iar dacă nașterea întârzie și moașele încep să se plictisească, întrebuintează diferite manipulațiuni: plimbă gravida în sus și în jos, apoi o așează pe un scaun legându-i șalele bine înapoi, apoi îi dau să bea țuică sau vin cald cu șofran.

Dacă în fine mama a trecut peste munca grea a nașterii, o maltratează atît pe ea și pe noul născut cu fel de fel de manipulațiuni. Mama este supraalimentată cu cele mai variate mîncări și bețuturi, iar abdomenul ei chinuit din greu este uns și frecat din nou. Îndepărtarea placentei vreau să o asigure cu bețuturi calde abundent administrate. Femeile chinuite în modul acesta, numai grație organismului lor tare și norocului, nu se îmbolnăvesc ori nu mor toate.

Tuturor acestor stări — după autor — în afară de ignoranța moașelor mai servește de cauză și poziția socială joasă a acestora, căci cu moșitul se ocupau numai femei sărace și lipsite de orice cultură. În unele comune nici moașă (stîngace) nu este, fiindcă nu s'a angajat nimeni la moșit. Plîngerea este generală, că mamele stau fără ajutor, totuși ele sînt indiferente față de aceasta, nereclamându-l; afară de aceasta dacă obvine câte-o nenorocire se mîngăie cu faptul, că Dumnezeu cel prea sfînt a vrut așa.

Acestea le scrie autorul menționat despre starea obstetricii.

în satele ardelenne la începutul secolului. Ni se umple sufletul de durere, citind astfel de lucruri, căci doară în regiunea despre care vorbește el locuiesc în majoritate Români.

Ceva mai târziu însă împrejurările s'au ameliorat, căci școala obstetricală din Cluj elibera din ce în ce mai multe moașe bine pregătite. Lucru trist a fost însă, că elementul românesc era neglijat din punct de vedere sanitar. S'au luat măsuri să se împiedece prin orice mijloc educația medicală nu numai a intelectualilor români, ci chiar și instrucția obstetricală a moașelor române. S'a intervenit de mai multeori, de către unele autorități cu simț omenesc mai dezvoltat, pe lângă autoritățile universitare din Budapesta, să se înființeze la Arad o școală de moașe cu limba de propunere română și pe lângă aceasta și o policlinică. La aceste intervențiuni guvernul maghiar din Budapesta răspundea întotdeauna, că astfel de instituțiuni nu se pot înființa din lipsă de mijloace materiale. Femeile însă, cari doresc să se facă moașe, să plece la Budapesta unde limba de propunere este maghiară și germană. La aceste două limbi nu se mai pot adăuga altele din cauza unității instrucției. Așa au fost lipsiți Români din Arad de școală obstetricală.

Ca activitate literară a profesorilor de obstetrică dela institutul medico-chirurgical din Cluj nu putem remarca aproape nimic. În preajma sistării acestei instituțiuni ultimul profesor de obstetrică Ioan Maizner a scris despre diametrele bazinului femeesc și a tipărit o broșură volantă obstetricală.

Cu data înființării Universității din Cluj, începe o nouă epocă în dezvoltarea obstetricii la noi în Transilvania, epocă, care a fost de importanță pentru elementul maghiar din Ardeal, care însă aproape nu a înrăurit de loc stările sanitare între Români.

Incheiere

De încheiere ar fi interesant să aruncăm o mică ochire comparativă asupra obstetricii în Ardeal și în Principate. Deși Ardealul s'a putut desvolta mult mai nestânjenit din punct de vedere cultural, și aceasta tocmai grație faptului, că Principatele cutropite de Ruși și Turci formau o barieră între Apus și Răsăritul barbar, totuși în Principatele mult mai puțin favorizate avem o dezvoltare a obstetricii și a instituțiilor obstetricale aproape contimporană cu cele din Ardeal. Iar în ce privește folosul direct pe care'l trăgea elementul românesc din aceste două regiuni, trebuie să constatăm că el era neasămănat mai mare în Principate decât în Ardeal, unde toate se făceau exclusiv pentru popoarele dominante, iar Românii erau din punct de vedere sanitar complet neglijați. În Principate vedem dela mijlocul secolului al XVIII-lea înființându-se în Iași și București admirabilele ctiitorii spitalicești ale boerilor cu frica lui Dumnezeu.

După 1800 găsim în cele 2 Principate începuturile unei organizații sanitare centrale, — protomedicus, medici oficiali, examen de liberă practică etc., — care întru nimic nu erau inferioare celor din Ardeal, ba considerând că Principatele erau încă aproape complet cutropite de orientalism, ele trebuiesc considerate ca un eveniment social și cultural de primul ordin. În ce privește în special instituțiile obstetrice constatăm, că la 1839, dar așa contimporan cu organizarea institutului obstetric și a învățământului obstetrical din Cluj, se înființează dincolo de Carpați școala de moșire pe lângă institutul de nașteri deja existent. Dar așa după 1839 avem și dincolo moașe calificate. Înființarea școalei de felceri dela spitalul Filantropia în 1832 însemnează pentru Principate crearea unui personal medical

inferior, care primea și instrucție obstetricală. Școala de felceri civili creată la 1842 de *Crețulescu* la spitalul Colțea perpetuează aceasta operă, care avea să fie întregită în urmă prin școala națională de medicină și farmacie din București. Și în literatura medicală românească avem încă din prima jumătate a secolului trecut lucrări scrise în românește, cari abordează chestiuni de obstetrică și puericultură, cum este „Oglinda sănătății și a frumuseții omenești“ de *Ștefan Episcopescu* (București 1829), sau de ginecologie, de pildă „Sculamentul bărbaților și al femeilor“ de *I. Sibineanu* (București 1837). Prima lucrare didactică obstetricală este „Meșteșugul moșirii“ de *I. Sporer* (București 1839), carte azi foarte rară și bine scrisă care se află și în colecția institutului de istoria medicinei din Cluj.

În lucrarea noastră ne-am ocupat exclusiv cu stările din Ardeal. Deoarece asupra istoricului obstetricii în Transilvania nu s'a făcut până acum vre'o lucrare sintetică, credem că am făcut o operă utilă, utilă mai ales de aceea, fiindcă azi, când am preluat în Țara întregită o seamă de instituții obstetricale, bune rele cum or fi, dar în orice caz existente și când ambiția noastră este ca ele să devie mult mai bune decât cum au fost, e bine ca să știm, cari au fost împrejurările și tendințele sub cari au luat naștere și s'au dezvoltat. Astfel putem înțelege înlănțuirea organică, putem vedea ce a fost bun și ce a fost rău și fiindcă „*Historia magistra vitae*“ putem învăța cum să facem mai bine, în orice caz mai bine pentru poporul nostru, care are dreptul să fie mai îngrijit din punct de vedere sanitar.

Instituțiunile obstetricale dela noi au fost instituțiuni de stat; națiunea dominantă a fost cea maghiară. De aceea expunerea noastră istorică s'a bazat mai ales pe izvoare ungurești. Însă ele s'au făcut într'o țară locuită aproape exclusiv de Români, cu bani și din sudoarea românească, ce-i drept fără a fi de mare folos poporului băstinaș.

Ele deci se referă în primul rând la istoria stărilor sanitare ale poporului românesc din Ardeal. De aceea, în ultima analiză și aceasta contribuție medico-istorică este o contribuție la istoria medicinei românești, cel puțin la părțile ei ne-

gative. Făcând accesibile medico-istoricilor români unele izvoare străine necunoscute până acum, credem că am folosit cu ceva, luminând încă un colțisor al trecutului nostru sanitar.

Concluziuni

1. În evul mediu și în timpul renașterii nu avem în Ardeal instituțiuni și un învățământ obstetrical. Moșitul este exclusiv empiric, exercitat de babe, femei iscusite și vrăjitoare. Faza aceasta am putea-o numai faza obstetricii populare.

2. Primele începuturi ale unei obstetrice raționale în Ardeal, modeste și răslețe, nici decum încă echivalente celor din Apus, unde în acest secol se pune baza obstetricii științifice, le avem în secolul al XVII-lea, când apar primele lucrări mai mult sau mai puțin științifice, tratând chestiuni obstetricale, datorite unor Ardeleni de naționalitate germană sau maghiară. Aceasta stare de fapte se perpetuează și în secolul al XVIII-lea, caracterizat prin reformele sanitare, datorite Habsburgilor. În acest veac avem și începutul unui învățământ obstetrical pentru moașe, destul de rudimentar, fie că el se făcea în particular de medicii județeni sau după 1775 la școala medico-chirurgicală din Cluj nou înființată. La aceasta școală se pregăteau și calificau și măiestrii obstetricieni. În acest veac moșitul este pus sub supravegherea medicilor județeni, o inovație importantă. Din timpul acesta avem și primele statistici ale moașelor calificate, din cari reiese, că ele erau *foarte puține în Ardeal*.

3. Epoca progreselor și consolidării instituțiilor obstetrice din Ardeal începe cu veacul al XIX-lea. Învățământul măiestrilor obstetricieni și al moașelor se perfecționează și sistematizează, numărul moașelor calificate crește, pregătirea moașelor pe cale particulară dispăre treptat, mai târziu se înființează și alte școli obstetricale, cum e cea din Sibiu, iar și mai târziu și în alte centre mai importante ale Ardealului.

4. Deși elementul românesc a dominat numeric în totdeauna în Ardeal, el este neglijat sistematic din punct de vedere sani-

tar. Numărul măiestrilor obstetricieni români și al moașelor române era relativ infim. Numai un scurt timp, pe timpul când Ardealul î-și avea guvernul propriu și în timpul absolutismului austriac, se țin răsleț și incidental cursuri de moșit în limba română. Comparativ cu Principatele dunărene, în cari în acest timp iau naștere și se dezvoltă instituțiunile obstetricale, cari din orice punct de vedere pot suporta comparația cu cele din Ardeal, privitor la Români stările sunt mult superioare în Principate celor din Ardeal.

Văzut și bun de imprimat:

30 Martie 1927.

Președinte: ss. *J. Guiart.*

Decan: ss. *Dr. Titu Vasiliu.*

Bibliografie

1. *Ch. Daremberg* „Histoire des sciences medicales“. (Paris 1870).
2. *F. Frédault* „Histoire de la médecine“. (Paris 1870,1873).
3. *H. Fasbender* „Geschichte der Geburtshilfe“. (Iena 1906).
4. *J. Guiart* „L'obstetrique dans l'ancienne Egypte“. (Extras din lucrările congresului internațional de istoria medicinei).
5. *J. Guiral* „Medicina în timpul faraonilor“. (Cluj 1926).
6. *N. Iorga* „Medicii și medicina în trecutul românesc“ (conferință). Istoria Românilor în chipuri și icoane. (Craiova 1921).
7. *V. Gomoiu* „Din istoria medicinei și a învățământului medical în România“. (București 1923).
8. *G. Crănuțeanu* „Literatura medicală românească“ (București 1907).
9. *Fl. Atanasiu* „Terminologia și noțiuni empirice de ginecologie și obstetrică ale poporului român“. (Cluj 1925, manuscris, teză).
10. *V. Bologa* „Contribuțiuni la istoria medicinei din Ardeal“ (Cluj 1927).
11. *I. Gellner* „Medicii sași ai secolului XVI. și XVII. din Brașov și Sibiu. (Cluj 1925, teză).
12. *M. Lange* „Plan zur Verbesserung der Hebammenanstalten in Burzenland“ (Brașov 1791).
13. *E. Gusbeth* „Geschichte des Sanitätswesens in Kronstadt. (Brașov 1888).
14. *Ignatius Farkas* „Bemerkungen zur Chronologie der Hebammenkunst in Grossfürstenthum Siebenbürgen bey dem Anfang des Unterrichts im zweiten Cours für Dorfhebammen. Bezeichnet vom Ignatius Farkas der Gh-(Geburtshilfe), W-(Wund) und Vieh-Arznei M-(Meister) zu Elisabethstadt 1803.
15. *Linzbauer* „Codex sanitario-medicinalis Hungariae“ (Buda 1852—61).
16. *Högyes Endre* „Milléniumi emlékkönyv“ (Budapesta 1896).
17. *Chyzer Cornel* „Az egészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek“ (Budapesta 1884).
18. *Emlékkönyv a kolozsvári magyar királyi Ferencz-József tudományos Egyetem és különösen ennek orvosi és természettudományi intézetei* (Cluj 1903).

19. *Maizner János* „A kolozsvári orvossebészeti tanintézet történeti vázlat 1775—1872 (Cluj 1890).

20. *Demkó Kálmán* „A magyar orvosi rend története tekintettel a gyógyászati intézmények fejlődésére Magyarországon a XVII-ik század végéig“. (Budapest 1894).

21. *Chyzer Cornel* „Orvosügy a községekben. A körorvosi intézmény hiányai“. (Sátoraljaujhely 1885).

22. *Schwarz Frigyes* „A bábaügy hazánkban“. (Budapest 1899).

23. *V. Bologa* „Vrăji, babe și moașe“. (Revista sănătăii, Cluj 1921).

24. *Al. Lenghel* „Din istoria obstetricii“. (Rev. de ginec. obst. și puericultură 1926).

